

References

1. Shubravs'ka, O. V., Moldavan, L. V., Pashaver, B. J. et al (2014). *Agroprodovol'chyy rozvytok Ukraïny v konteksti zabezpechennja prodovol'choi bezpeky* [Agrifood development of Ukraine in the context of food security]. Kyïv : In-t ekonomiky i prognozuvannja NAN Ukraïny.
2. Bojko, L. M. (2011). *Reguljuvannja zemel'nyh vidnosyn u sil's'komu gospodarstvi* [Regulation of land relations in agriculture]. Kyïv : NNC IAE.
3. Vlasov, V. I. (2015). *Rozvytok ryнкiv agrarnoi' produkciï* [The development of markets for agricultural products]. *Ekonomika APK*, 6, 42–46.
4. Dem'janenko, S. I. (2014). *Do pytannja pro strategiju rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky Ukraïny* [To the question of strategy of development of agrarian sector of economy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 1, 14–19.
5. Ul'janchenko, O. V. (Ed.) (2015). *Ekonomichni, ekologichni ta social'ni aspekty vykorystannja zemel'nyh resursiv v Ukraïni* [Economic, environmental and social aspects of land use in Ukraine]. Harkiv : Smugasta typografija.
6. Zos'-Kior, M. V. (2015). *Nacional'ni ta integracijni aspekty upravlinnja zemel'nymy resursamy agrarnogo sektora ekonomiky* [National and integration aspects management of land resources of agrarian sector of economy]. Zaporizhzhja : Inter-M.
7. Kuzhel', V. V. (2013). *Systemy ta mehanizmy reguljuvannja dovgostrokovogo ekonomichnogo rozvytku agrarnogo sektoru* [System and mechanisms of long-term regulation of economic development of the agricultural sector] (dissertation of candidate of economic Sciences). Private higher educational institution international University of business and law. Herson.
8. Nelep, V. M., & Bojko, L. V. (2011). *Zemlja Ukraïny i zdorov'ja nacii* [The land of Ukraine and the health of the nation]. *Ekonomika APK*, 1, 20–27.
9. Petrychenko, V. F., Bezuglyj, M. D., Zhuk, V. M., & Ivashhenko, O. O. (2012). *Nova strategija vyrobnyctva zernovyh ta olijnyh kul'tur v Ukraïni* [The new strategy of production of grains and oilseeds in Ukraine]. Kyïv : Agrar. nauka.
10. Pogrishhuk, B., & Pogrishhuk, G. (2015). *Konceptual'ni zasady zabezpechennja strategichnogo rozvytku agropromyslovogo kompleksu v umovah jevroorijentovanoi' ekonomiky* [Conceptual frameworks for strategic development of agroindustrial complex in the conditions of the economy brooche]. *Visnyk TNEU*, 1, 7–14.
11. The rating of Elevator facilities by regions of Ukraine 2014. Retrieved from <http://elevatorist.com/rating/rejting-elevatornyh-moschnostey-po-oblasyam-ukrainy>.

УДК 631.147
JEL Classification Q1

Шкуратов Олексій

к.е.н., с.н.с., завідувач відділу економіки природокористування в агросфері
Інститут агроекології і природокористування НААН
м. Київ, Україна

E-mail: shkuratov@nas.gov.ua

Кипоренко Віктор

к.е.н., науковий співробітник відділу економіки природокористування в агросфері
Інститут агроекології і природокористування НААН
м. Київ, Україна

E-mail: viktor_kiporenko@ukr.net

**ПРОГНОЗНІ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО АГРАРНОГО
ВИРОБНИЦТВА**

Анотація

Вступ. Основним поштовхом до поширення екологічно безпечного аграрного виробництва, з одного боку, стала світова тенденція до зростання попиту на якісну продукцію, а з іншого – усвідомлення необхідності збереження навколишнього природного середовища. Сьогодні існує невідкладна потреба розв'язання низки теоретико-методичних проблем розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва

Методи. Під час дослідження було використано комплекс загальнонаукових методів: системний, емпіричний, структурно-функціональний, порівняльний, індуктивний, дедуктивний, структурні групування, узагальнення.

Результати. Запропоновано підхід до обґрунтування перспектив розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва в Україні на основі визначення взаємозв'язку цієї сфери з комплексом ключових чинників впливу.

Перспективи. Цей підхід дає можливість визначити ймовірні прогностичні сценарії розвитку основних параметрів екологічно безпечного аграрного виробництва залежно від зміни дії вказаних чинників. Комплексне зростання національної економічної системи в світовому економічному середовищі із застосуванням особливих заходів регулювання та підтримки екологічно безпечного виробництва аграрного сектора здатні забезпечити високі і стійкі темпи формування й зростання вітчизняного ринку екобезпечної продукції.

Ключові слова: розвиток, сценарії, прогнози, екологічна безпека, виробництво, аграрний сектор.

Вступ. На сучасному етапі розвитку аграрного сектора економіки рівень продовольчої та екологічної безпеки істотно обумовлено альтернативними технологіями в галузі сільського господарства та ощадним використанням природних ресурсів агросфери. Нині серед таких систем можна виділити екологічно безпечне аграрне виробництво. Основним поштовхом до поширення в Україні такого роду технологій виробництва, з одного боку, стала світова тенденція до зростання попиту на екобезпечну продукцію, а з іншого – усвідомлення необхідності збереження навколишнього природного середовища, екологізації господарської діяльності та популяризації здорового способу життя [5; 7]. Зважаючи на перспективність цієї сфери природогосподарування, існує невідкладна потреба розв'язання низки теоретико-методичних проблем розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи і практичні методи формування різних наукових підходів щодо організації еколого безпечного аграрного виробництва сформулювали у своїх працях зарубіжні вчені В. Вільямс, А. Говард, М. Окада, М. Фукуока, Ж. Родейл, Р. Штайнер. Особливості розвитку вітчизняного ринку еколого безпечної сільськогосподарської продукції дослідили у своїх працях В.І. Артиш, О.М. Бородіна, Н.В. Зіновчук, А.В. Радченко, Б.О. Сидорук, О.В. Ходаківська, В.А. Чудовська, Л.О. Шашула, О.М. Яценко. Загальним питанням екологізації сільськогосподарської діяльності з метою поширення еколого-безпечного аграрного виробництва присвячено праці О.Ф. Балацького, І.К. Бистрякова, Г.Д. Гуцуляка, Л.М. Грановської, О.І. Дребот, О.І. Коваліва, Є.В. Мішеніна, О.І. Фурдичка, О.М. Царенко, М.Х. Шершуна.

Однак, проблеми розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва потребують подальших досліджень в напрямку удосконалення механізмів його розвитку в аспекті адаптації до відповідних еколого-економічних умов та інституційного середовища.

Мета. Метою статті є обґрунтування перспектив та визначення ймовірних прогностичних сценаріїв розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва в Україні.

Методологія дослідження. Формування екологічно безпечного аграрного виробництва повністю зумовлено поточним станом його учасників. Тому, щоб визначити перспективні напрями розвитку та комплекс заходів для його стимулювання, необхідно оцінити стан ендогенних чинників (постачальників ресурсів і послуг, сільгосптоваровиробників, переробних виробництв, ринкової інфраструктури, споживачів) та екзогенних чинників (правового, інституційного та податкового середовища, державної участі, тенденцій розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, соціальних і політичних особливостей, загального стану економічної системи держави).

Результати. Враховуючи недостатнє забезпечення статистичною інформацією, з причини відсутності виділення екобезпечної продукції в окрему категорію офіційними органами статистики, аналіз стану і тенденцій розвитку екологічно безпечних технологій аграрного виробництва базується на даних звітів вітчизняних та іноземних інспектуючих й сертифікаційних організацій, а також на матеріалах експертного опитування виробників, переробників та споживачів екобезпечної продукції.

Для оцінювання ендегенних та екзогенних чинників формування ринку екобезпечної продукції в Україні використано метод SWOT-аналізу (рис. 1). Для того щоб SWOT-аналіз дав об'єктивну картину, ми провели експертне опитування операторів ринку екобезпечної продукції.

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<ul style="list-style-type: none"> – зростання ролі екологічно безпечних технологій виробництва та позитивний тренд попиту на екобезпечну продукцію за кордоном; – низька хімізація сільського господарства; – наявність значної кількості потенційно придатних земель; – сприятливі кліматичні й природні умови; – забезпечення високої якості та безпечності продукції; – наявність незайнятого сільського населення, зацікавленого в розвитку галузі; – наявний досвід ведення екологічно безпечного аграрного виробництва вітчизняними господарствами 	<ul style="list-style-type: none"> – нерозвиненість інституційного середовища; – відсутність національних органів сертифікації та маркування; – висока собівартість і ціна продукції при низькому терміні її зберігання; – слабкий розвиток тваринництва; – низький рівень забезпечення просування та рітейлу безпечних продуктів і пропаганди здорового харчування; – диспаритет цін на сільгосппродукцію й паливо, а також сільгоспмашини; – низький достаток населення; – низька доступність позикових фінансових ресурсів
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> – низька конкуренція на внутрішньому ринку екобезпечної продукції; – поширення досвіду закордонних виробників екобезпечної продукції; – зростання екологічної свідомості населення; – збереження традицій та національної культури; – збереження навколишнього природного середовища; – поєднання сільського господарства із суміжними сферами природокористування, зокрема рекреацією та туризмом; – розвиток допоміжних сфер; – вихід на зовнішні ринки 	<ul style="list-style-type: none"> – непослідовний та неналежний розвиток нормативно-правової бази для виробників екобезпечної продукції; – неналежна державна підтримка сільського господарства (інформаційна, фінансова, маркетингова); – недостатнє забезпечення науковими дослідженнями з питань розвитку галузі та еколого-економічного обґрунтування; – нестабільність економічної та політичної ситуації в країні; – зниження рівня купівельної спроможності населення; – відсутність повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення

Рис. 1. Оцінка перспектив розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва в Україні за допомогою SWOT-аналізу*

*Джерело: складено авторами на підставі [1–3].

Загалом стратегічний розвиток екологічно безпечного аграрного виробництва полягає в тому, щоб вирішити важливу господарську проблему, а саме: забезпечити продовольчу безпеку держави, наситити внутрішній ринок якісними екобезпечними продуктами вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, а також розвивати сільські території.

Проте, як уже говорилося, темпи подальшого розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва зумовлені низкою ендогенних та екзогенних чинників, що впливають на нього. На підставі дослідження таких чинників було сформовано три середньострокових (до 2020 р.) описувальних сценарії розвитку вітчизняного екологічно безпечного аграрного виробництва. Для цього використано елементи методики, запропонованої В.І. Кордовічем [4].

Процес прогнозування розпочато з аналізу формованого поля. За цим етапом управління сценарієм потрібно виявити зовнішні та внутрішні чинники розвитку екологічно безпечного виробництва в аграрному секторі України. Для цього було застосовано результати SWOT-аналізу, представленого на рис. 1 даного дослідження. Наступним етапом є формування основних сценарних сфер впливу на розвиток українського екологічно безпечного виробництва (рис. 2).

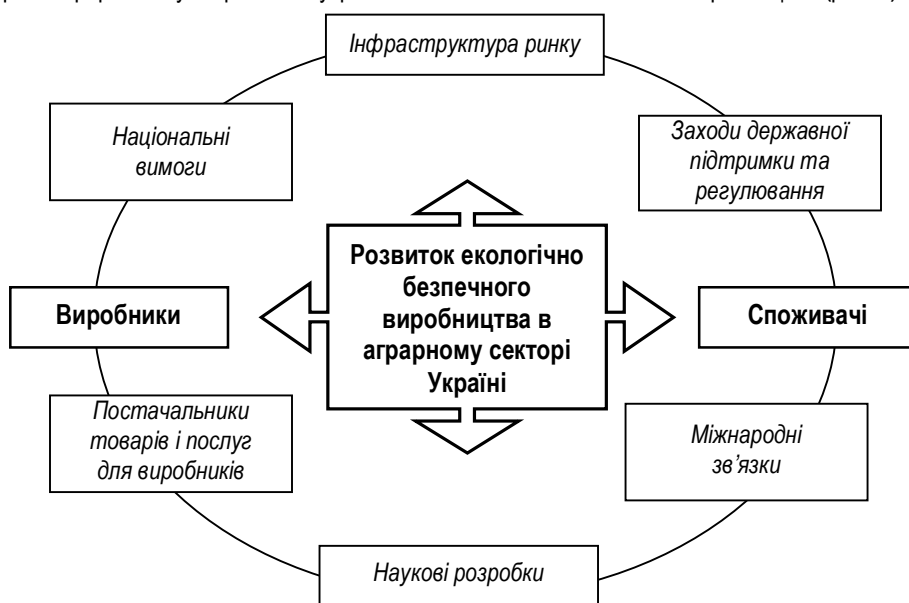

Рис. 2. Сфери впливу на розвиток екологічно безпечного аграрного виробництва в Україні*
*Джерело: розробка авторів.

Далі конкретизуються сфери впливу шляхом виявлення основних чинників впливу на розвиток екологічно безпечних технологій аграрного виробництва методом експертного опитування. В результаті було виявлено 15 чинників, які можуть вплинути на розвиток вітчизняного ринку екобезпечної продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники впливу сценарних полів у розвитку екологічно безпечного виробництва аграрного сектора України*

№ чинника	Чинник впливу
1	Попит на екобезпечну продукцію за кордоном
2	Інституційне забезпечення
3	Агропродовольчий імпорт та експорт
4	Інвестиції в сільське господарство
5	Фіскальна політика держави
6	Екологічна політика держави
7	Державна підтримка сільгосптоваровиробників

Продовження табл. 1

8	Інноваційні технології та наукові розробки
9	Диспаритет цін
10	Ціни на нафтопродукти на внутрішньому ринку країни
11	Ціни на сільськогосподарську техніку
12	Динаміка чисельності сільського населення
13	Купівельна спроможність населення
14	Ринкова інфраструктура та маркетинг
15	Площа потенційно придатних земель для екологічно безпечного аграрного виробництва

*Джерело: авторська розробка.

Після цього для виявлення ключових чинників впливу було складено і проаналізовано (за даними експертів) матрицю прямої дії чинників впливу (табл. 2). Значення цифр у матриці від 0 до 2 демонструють силу прямого впливу: 0 – впливу майже не має; 1 – слабкий вплив; 2 – сильний вплив. Сума активу чинника означає ступінь його впливу на інші чинники і розраховується як сума значень по рядку. Сума пасиву показує, який вплив відчуває чинник з боку інших чинників, і розраховується як сума значень у стовпці. Частку від ділення суми активу на суму пасиву називають індексом імпульсу, який показує вплив, що виходить від конкретного чинника. Індекс динаміки отримують множенням суми активу на суму пасиву чинника, він показує ступінь включення чинника в загальну систему.

Таблиця 2

Матриця прямої дії чинників впливу на розвиток екологічно безпечного аграрного виробництва в Україні*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Сума активу	Індекс імпульсу	Індекс динаміки
1	=	1	1	1	0	1	0	2	0	0	0	0	0	2	0	8	2.0	32
2	0	=	1	1	0	1	1	2	0	0	0	0	0	2	0	8	0.7	96
3	1	0	=	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	6	0.4	96
4	0	1	1	=	0	0	1	2	0	0	1	1	1	1	0	9	0.5	171
5	1	1	1	2	=	2	2	2	1	1	1	0	1	0	0	15	3.0	75
6	0	1	1	1	2	=	1	1	0	0	0	1	0	0	2	10	1.3	80
7	0	2	2	2	1	1	=	2	1	1	0	1	1	1	0	15	2.1	105
8	1	1	1	2	0	2	0	=	0	0	0	1	0	1	1	10	0.8	120
9	1	0	2	1	0	0	0	0	=	2	2	0	1	1	0	10	1.4	70
10	0	0	1	1	0	0	0	0	1	=	1	0	0	0	0	4	0.7	24

Продовження табл. 2

11	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	-	0	0	0	0	3	0,5	18
12	0	0	0	2	0	0	2	1	1	0	0	-	1	0	1	8	1,6	40
13	0	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	-	1	0	5	1,0	25
14	0	2	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	7	0,8	63
15	0	2	1	2	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	-	7	1,8	28
Сума пасивів	4	12	16	19	5	8	7	12	7	6	6	5	5	9	4	8,3	1,2	69,5

*Джерело: авторська розробка.

Аналіз матриці прямої дії чинників впливу дав можливість виявити серед них ключові. Для цього були відібрані чинники з високим індексом динаміки, а також чинники з високим індексом імпульсу і сумою активу. Розрахунок показав, що середня сума активу дорівнює 8,3, індексу динаміки – 69,5, індексу імпульсу – 1,2.

У табл. 3 представлено динамічні чинники, відмітною особливістю яких є те, що вони, з одного боку, роблять значний вплив на систему, а з іншого – сильно піддаються впливу з боку системи, завдяки чому вони можуть слугувати важелем впливу в разі необхідності приведення системи в рух при виникненні скрутної ситуації.

Таблиця 3

**Ключові чинники з високим індексом динаміки,
що враховують прямий вплив***

№	Чинник	Індекс динаміки
4	Інвестиції в сільське господарство	171
8	Інноваційні технології та наукові розробки	120
7	Державна підтримка сільгосптоваровиробників	105
2	Інституційне забезпечення	96
3	Агропродовольчий імпорт та експорт	96
6	Екологічна політика держави	80
5	Фіскальна політика держави	75

*Джерело: авторська розробка.

У табл. 4 наведено імпульсивні чинники, особливістю яких є те, що вони роблять сильний вплив на поведінку всієї системи, не відчуючи самі її впливу. Їх зміна може чинити тривалий вплив на систему. Імпульсивні чинники дуже важливі для управління, оскільки через них можна напряму впливати на всю систему.

Таблиця 4

Ключові чинники впливу з високим індексом імпульсу*

№	Чинник	Індекс імпульсу
5	Фіскальна політика держави	3,0
7	Державна підтримка сільгосптоваровиробників	2,1
1	Попит на екобезпечну продукцію за кордоном	2,0
15	Площа потенційно придатних земель для екологічно безпечного аграрного виробництва	1,8
12	Динаміка чисельності сільського населення	1,6

*Джерело: авторська розробка.

Таким чином, до складу ключових увійшли 10 чинників впливу на розвиток екологічно безпечного аграрного виробництва (табл. 5).

Таблиця 5

Ключові чинники впливу для сценарію розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва*

№	Чинники
1	Попит на екобезпечну продукцію за кордоном
2	Інституційне забезпечення
3	Агропродовольчий імпорту та експорт
4	Інвестиції в сільське господарство
5	Фіскальна політика держави
6	Екологічна політика держави
7	Державна підтримка сільгосптоваровиробників
8	Інноваційні технології та наукові розробки
12	Динаміка чисельності сільського населення
15	Площа потенційно придатних земель для екологічно безпечного аграрного виробництва

*Джерело: авторська розробка.

Потім було розглянуто можливі варіанти розвитку проєкцій – оптимістичний (А), реалістичний (В) і песимістичний (С) (табл. 6). За основні соціально-економічні показники розвитку сільських територій було прийнято наступні показники: виробництво сільськогосподарської продукції; забезпеченість сільського населення закладами освіти і охорони здоров'я; розвиток інфраструктури села – введення в дію водопровідних, газових і електричних мереж.

Згідно з оптимістичним сценарієм, попит на екобезпечну продукцію за кордоном у 2017–2020 р. зростатиме на 3,6–4% за рік. Це буде спонукати державні органи влади до розробки нормативно-правових актів у сфері екологічно безпечного аграрного виробництва та розвитку його інфраструктури. Незважаючи на вступ до СОТ, Україна в розглянутому періоді все ще матиме можливість вести протекціоністську політику в сільському господарстві, що дасть змогу зберегти

темпи агропродовольчого імпорту на колишньому рівні, незважаючи на деяке зниження імпортих мит із 2017 р.

Таблиця 6

Проекції ключових чинників*

Позначення проєкції	Короткий опис проєкції
1А	Попит на екобезпечну продукцію за кордоном збільшиться на 5–10%
1В	Попит на екобезпечну продукцію за кордоном збільшиться на 1–2%
1С	Попит на екобезпечну продукцію за кордоном залишиться незмінним
2А	Прийняття низки нормативно-правових актів та організаційного забезпечення екологічно безпечного виробництва (в т.ч. ефективна система сертифікації)
2В	Врегулювання питання сертифікаційної системи
2С	Інституційне забезпечення залишиться без змін
3А	Сальдо торговельного балансу на рівні + 5 млн доларів США на рік
3В	Сальдо торговельного балансу на рівні + 2 млн доларів США на рік
3С	Сальдо торговельного балансу на рівні + 0,5 млн доларів США на рік
4А	Інвестиції в сільське господарство зростатимуть на 0,2–0,5% на рік
4В	Приріст інвестицій у сільське господарство складе 0,1% рік
4С	Динаміка інвестицій у сільське господарство буде нульовою або негативною
5А	Звільнення від податку на землю та фіксованого сільськогосподарського податку виробників екобезпечної продукції
5В	Фіскальна політика залишиться без змін
5С	Фіскальна політика залишиться без змін
6А	Підвищення екологічних вимог до аграрного виробництва
6В	Вимоги до аграрного виробництва залишаться незмінними
6С	Можливий перегляд ГДК та окремих вимог до аграрного виробництва
7А	Державна підтримка сільгоспвиробників на рівні 10–15 млрд грн
7В	Державна підтримка сільгосптоваровиробників на рівні 5–8 млрд грн
7С	Державна підтримка сільгосптоваровиробників на рівні 1–3 млрд грн
8А	Збільшення фінансових ресурсів у сфері інноваційних технологій та наукових розробок
8В	Стагнація наукової сфери
8С	Занепад наукової сфери
12А	Скорочення чисельності сільського населення на 0,2–0,3% на рік
12В	Скорочення чисельності сільського населення на 0,4–1% на рік
12С	Скорочення чисельності сільського населення на 2–3% на рік
15А	Площа потенційно придатних земель для екологічно безпечного аграрного виробництва залишиться на колишньому рівні
15В	Площа потенційно придатних земель для екологічно безпечного аграрного виробництва залишиться на колишньому рівні
15С	Площа потенційно придатних земель для екологічно безпечного аграрного виробництва зростатиме

*Джерело: авторська розробка з урахуванням числових показників, заснованих на даних Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 р. та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017–2019 рр.

Економічне стимулювання галузі, навіть за оптимістичним прогнозом буде недостатнім: щорічне зростання інвестицій становитиме 0,2–0,5% за рік, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції – 3–4% за рік. Завдяки тому, що зростання цін на нафтопродукти (4–5% на рік) приблизно дорівнює темпам продовольчої інфляції, диспаритет цін між агропродовольчою продукцією та паливом вдається утримати на колишньому рівні.

Зростання сільгоспвиробництва дасть змогу забезпечити деяке підвищення соціальних показників розвитку сільських територій – у будівництві сільського житлового фонду, його благоустрій (забезпеченні електроенергією, водопроводом, каналізацією, газопостачанням), розвитку освіти та охорони здоров'я на селі. Сільський житловий фонд збільшуватиметься на 1,5–2% за рік, введення водопровідних мереж – на 4–6%. Щорічне зростання кількості шкіл і лікарень в розрахунку на 10 000 сільських жителів становитиме 1–1,5%. При цьому вдасться домогтися уповільнення темпів зниження чисельності сільського населення України до 0,1–0,3% за рік.

Ще одним чинником, який позитивно позначиться на розвитку вітчизняного ринку екобезпечної продукції, стане зменшення бюрократичних перепон для виробництва, перероблення і реалізації продовольства, що, зокрема, може бути пов'язано з успіхом державної кампанії по боротьбі з корупцією. Це сприятливо позначиться як на інвестиційному кліматі в країні, так і на стані збутової інфраструктури сільськогосподарської продукції.

Сприятливі тенденції в сільськогосподарській галузі зумовлять зростання виробництва екобезпечної сільськогосподарської продукції [6]. Завдяки цьому, а також природоохоронним заходам площа земель, придатних для екологічно безпечного аграрного виробництва, збережеться на колишньому рівні, незважаючи на стійкий тренд останнього десятиліття до збільшення внесення мінеральних добрив у сільгоспвиробництві.

Ситуація в світовій економіці на рівні з низькими цінами на нафту не зможе компенсувати інші негативні тенденції в економіці України, тому зростання доходів населення буде нижчим від темпів інфляції і становитиме 5–10% за рік. Це означатиме невелике зниження попиту на екобезпечні продукти.

Розвиток інфраструктури збуту екобезпечних продуктів (насамперед їхня поява у великих торгових мережах і на ринках) значно спростить процедуру їх купівлі для споживача, що також мотивуватиме виробників займатися виробництвом саме екобезпечної продукції. За сприятливим сценарієм зростання відкритості торгового режиму з країнами СОТ зумовить розвиток національних брендів екобезпечної продукції, які почнуть завойовувати позиції на світовому ринку.

Таким чином, при формуванні відносно сприятливих умов, вітчизняний ринок екобезпечної продукції буде розвиватися підвищеними темпами в організованому порядку, проте все ще перебуватиме на початковому етапі свого становлення.

За реалістичним сценарієм, зростання світової економіки становитиме 3,6–4%, сільському господарству буде надано державну підтримку в розмірі 5–8 млрд грн на рік. У зв'язку з невеликим зниженням імпорتنих мит на сільгосппродукцію динаміка агропродовольчого імпорту по окремих товарах незначно посилиться, при цьому імпорт м'яса припинить зростання. Щорічний приріст інвестицій у галузь буде на рівні 0,1%, тому що зниження кредитної підтримки сільського господарства негативно позначатиметься на інвестиційній привабливості. При зростанні агровиробництва лише на 1,5–2,5% соціальні показники розвитку сільських територій сповільнять темпи свого збільшення. Таким чином, негативна ситуація з трудовими ресурсами на селі продовжить посилюватися.

Розвиток ринку екобезпечної продукції відбуватиметься в колишніх умовах. Інфраструктура збуту екологічно чистих продуктів не зазнає якісних змін – основними каналами збуту вітчизняних фермерських продуктів, як і раніше, залишаться ринки, прямі продажі з подвір'я та інтернет-магазини, обмежений асортимент імпоротної екобезпечної продукції буде реалізовуватися в мегаполісах через великі торгові мережі і за допомогою інтернет-торгівлі.

Згідно з реалістичним сценарієм, поточна ситуація на українському ринку екобезпечної продукції не зазнає істотних змін, тобто цей ринок залишиться на початковому рівні розвитку і розвиватиметься низькими темпами.

За песимістичним сценарієм, кризові явища в світовій економіці до кінця 2020 р. не будуть подолані, у зв'язку з чим її зростання складе лише 2,8–3,1% за рік. У зв'язку з цим органи державного управління будуть змушені скоротити підтримку сільського господарства до 1–3 млрд

грн на рік. Через скорочення держпідтримки і в умовах зниження імпорتنих мит на продовольство значно посиляться тенденція зростання імпорту продовольчих товарів. Динаміка інвестицій у сільське господарство буде нульовою або негативною.

Погіршення економічних показників розвитку сільських територій спричинить за собою скорочення соціальних показників. Темп введення в експлуатацію нових житлових площ сповільниться і не перевищить 1% за рік. Це вплине на чисельність сільського населення, яка скорочуватиметься на 1–2% щорічно.

Враховуючи негативні тенденції в традиційному сільському господарстві, держава не буде займатися розвитком екологічно безпечного аграрного виробництва, а самі сільгосптоваровиробники, щоб не мати додаткових ризиків, уникатимуть від участі на ринку екобезпечної продукції. У таких умовах буде можливий розвиток лише стихійного ринку, спричинений вимушеною відмовою сільгосптоваровиробників від використання дорогих мінеральних добрив і пестицидів. Це приведе до зростання площ екологічно чистих земель, але не зробить позитивного впливу на розвиток вітчизняного ринку екобезпечної продукції.

Таким чином, за песимістичним сценарієм Україну очікує істотне уповільнення зростання сільськогосподарської галузі, що означатиме стагнацію в розвитку вітчизняного ринку екобезпечної продукції. За негативним прогнозом, площі земель під екологічно безпечним виробництвом почнуть зменшуватися. Зауважимо, що при збереженні вказаних у сценаріях трендів наведені прогнози можуть бути справедливими і на більш тривалу перспективу.

Загалом для стимулювання розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва вітчизняним підприємствам потрібно працювати в декількох напрямках, тобто залучити консультативні організації для популяризації даної продукції серед населення та допомогти налагодженню взаємозв'язків між учасниками всього ланцюга виробництва та реалізації з постійним дотриманням принципу оновлення та використання передових технологій виробництва продукції, що орієнтуються на самозабезпечення кормами, сировиною та добривами, із жорстким дотриманням пред'явлених національних та міжнародних вимог та стандартів якості [7].

Запорукою розвитку виробництва екобезпечної сільськогосподарської продукції в Україні повинна стати державна підтримка на рівні, що забезпечує рентабельність її відтворення. Найбільш ефективним вважаємо використання непрямої підтримки. Непряма підтримка передбачає заходи, спрямовані на надання допомоги в проходженні сертифікації, проведенні лабораторних досліджень, заходи з надання інформаційно-консультаційних послуг, страхування. Обсяги такої підтримки не обмежені, однак загальний рівень державної підтримки виробництва екобезпечної продукції сільського господарства повинен гарантувати її конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому продовольчому ринку.

Висновки і перспективи. Отже, з урахуванням рівня впливу визначених чинників сформовано середньострокові сценарії розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва в Україні, які надають можливість прогнозувати розвиток цього сектора економіки залежно від економічної кон'юнктури.

Формування того чи іншого сценарію розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва залежить як від тенденцій розвитку світової економіки, так і від внутрішнього курсу державної економічної політики. Функціонування цього сектора залежить передусім від тенденцій, які спостерігатимуться в сільськогосподарській галузі в цілому, адже традиційні і еколого безпечні технології аграрного виробництва – це взаємозалежні і взаємодоповнюючі виробничі напрями. Як показав аналіз ключових чинників, створення сприятливих умов для ведення агробізнесу є першочерговим заходом для розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва.

Тільки комплексне зростання національної економічної системи в світовому економічному середовищі із застосуванням особливих заходів регулювання та підтримки екологічно безпечного виробництва аграрного сектора здатні забезпечити високі і стійкі темпи формування й зростання вітчизняного ринку екобезпечної продукції.

Список використаних джерел

1. Гаваза Є. В. Ємність ринку органічної продукції в Україні / Ю. П. Воскобойник, Є. В. Гаваза // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 7–10.
2. Дудар О.Т. Проблеми переходу до органічної моделі агровиробництва в контексті сталого розвитку агросфери / О.Т. Дудар, В.Т. Дудар // Перспективні напрями розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва: матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Тернопіль: ТІ АПВ УААН, ТНЕУ, 2009. – С. 187–190.
3. Кордович В.И. Техника построения сценариев для описания и анализа рисков в сельском хозяйстве: монография / В.И. Кордович. – Санкт-Петербург: СПбГАУ, 2011. – 77 с.
4. Милованов Є.В. Органічне сільське господарство : перспективи для України / Є.В. Милованов // Посібник українського хлібороба. – 2009 р. – С. 257–260.
5. Фурдичко О. І. Екологічні проблеми стану агросфери в контексті збалансованого розвитку природокористування в Україні / О. І. Фурдичко // Збалансоване природокористування. – 2015. – № 1. – С. 5–11.
6. Чудовська В.А. Напрями підвищення еколого-економічної ефективності виробництва органічної сільськогосподарської продукції / В.А. Чудовська // Збалансоване природокористування. – 2013. – № 4. – С. 75–81.
7. Шувар Б.І. Нові реалії органічного виробництва в Україні / Б.І. Шувар // Інформаційно-аналітичне забезпечення зрівноваженого розвитку сільського господарства і села: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : Львівський національний аграрний університет, 16–17 червня 2011 р. – С. 230–233.
8. Magaldi D. Report on the developing project for land evation in Italy / D. Magaldi, J. Ronchetti // Progress in Land evolution. 1984. – V. 1. – P. 58–63.

Shkuratov Oleksii

PhD (Ekon.), Senior Scientific Associate, Head,
Department of environmental economics in the agricultural domain
Institute of Agroecology and Environmental NAAS
Kyiv, Ukraine

E-mail: shkuratov@nas.gov.ua

Kyporenko Viktor

PhD (Ekon.), Researcher,
Department of environmental economics in the agricultural domain
Institute of Agroecology and Environmental NAAS
Kyiv, Ukraine

E-mail: viktor.kiporenko@ukr.net

FORECASTING SCENARIOS OF ECOLOGICALLY SAFE AGRICULTURAL PRODUCTION DEVELOPMENT

Abstract

Introduction. The basic impetus for the spread of environmentally friendly agricultural production on the one hand, has become a global trend to increased demand for quality products, on the other - an awareness of the need to preserve the environment. Today there is an urgent need for solving a number of theoretical and methodical problems of the development of environmentally sound agricultural production.

Methods. During the study, we used a set of general scientific methods: systematic, empirical, structure-functional, comparative, inductive, deductive, structural grouping, generalization.

Results. The author gives an approach on justification for the prospects of development of environmentally sound agricultural production in Ukraine by determining an interrelation of this field with a set of key factors of impact.

Prospects. This approach makes it possible to determine probable forecast scenarios for development of basic parameters of environmentally sound agricultural production depending on changes in the actions of these factors. Integrated growth of national economic system in the global economic environment with the use of specific

control measures and support environmentally sound production of the agricultural sector capable of providing high and stable rates of formation and growth of the domestic market of ecosafety products.

Keywords: development, scenarios, forecast, environmental safety, production, agricultural sector.

References

1. Havaza, Ie. V. (2013). Yemnist rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini [The capacity of the market for organic products in Ukraine]. *Ahroinkom*, 4–6, 7–10.
2. Dudar, O.T., Dudar, V.T. (2009). *The problems of transition to organic agricultural production model in the context of sustainable development agrosphere*. Perspective directions of development of the field of agriculture and improve the efficiency of scientific providing agricultural production. Kyiv (Ukraine), 187–190.
3. Mylovanov, Ie.V. (2009). Orhanichne silske hospodarstvo: perspektyvy dlia Ukrainy [Organic agriculture: prospects for Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka.
4. Kordovich, V.I. (2011). *Tehnika postroenija scenariiev dlja opisanija i analiza riskov v sel'skom hozjajstve* [Techniques for building a scenarios and descriptions of risk analysis in the agricultural sector]. St. Petersburg: SPbGAU.
5. Furdychko, O.I. (2015). Ekolohichni problemy stanu ahrosfery v konteksti zbalansovanoho rozvytku pryrodokorystuvannia v Ukraini [Environmental problems agrosphere state in the context of sustainable development of nature in Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, 1, 5–11.
6. Chudovska, V.A. (2013) Napriamy pidvyschennia ekoloho-ekonomichnoi efektyvnosti vyrobnytstva orhanichnoi silskohospodarskoi produktsii [Directions increasing environmental and economic efficiency of organic agricultural products] *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, 4, 75–81.
7. Shuvar, B.I. (2011). *The new realities of organic production in Ukraine*. Information and analytical support balanced development of agriculture and rural. Lviv (Ukraine), 230–233.
8. Magaldi, D., & Ronchetti, J. (1984). Report on the developing project for land evolution in Italy. *Progress in Land evolution*, 1, 58–63.

